

Indledningen er redigeret af Krista Stinne Greve Rasmussen og dr.phil. Henrik Yde
Tilsyn ved Jens Lei Wendel-Hansen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

*Til de stemmegivende Herrer i
Hovedstadens ellefte Valgkreds.*

og
“[Svarartikel til P.F. Lunde 2. oktober
1848.]”

ved Niels Riisager

Indhold

- 1 Prøvevalget i Nyboder
- 2 Grundtvigs taksigelse til vælgerne i Nyboder
- 3 Efterspillet mellem Grundtvig og Jernstøber Lunde
- 4 Valget den 5. oktober
- 5 Anvendt litteratur

1 Prøvevalget i Nyboder

Den 5. oktober 1848 fandt valgene til Den Grundlovgivende Rigsforsamling sted. Som forberedelse til den store valgdag afholdt man i en lang række valgkredse såkaldte prøvevalg, hvor kandidater fik mulighed for at melde sig på banen, tale til de fremmødte vælgere og gennem sonderende afstemninger lodde stemningen for deres kandidatur.

Også i Københavns 11te valgdistrikt, Nyboder-kredsen, havde valgkomitéen efter opfordring indkaldt til prøvevalg den 29. september 1848 i Sølvgade (*Tillæg til den Berlingske politiske og Avertissements-Tidende*, 1848, 27. september, sp. [3]; *Flyveposten* 1848, 27. september, sp. [12]). Nyboder-kredsen var hjemsted for orlogsflådens mandskab, og den høje koncentration af søfolk gav da også valget her et eget præg. Allerede inden prøvevalget var spørgsmålet om muligheden for utilbørlig

påvirkning af vælgerne, såkaldt valgtryk, blevet rejst i dagspressen. I en anonym notits blev kommandør S.L. Tuxen, hvis nevø, kaptajnløjtnant N.E. Tuxen, var blandt kandidaterne, opfordret til at trække sig fra kredsens valgkomité på grund af “sin Embedsstilling til Holmens Mandskab” (*Morgenposten* 1848, 28. september, sp. [1]). Forud for selve prøvevalgdagen blev Marineministeren anmodet om, at alle sømænd måtte få fri til lejligheden, hvilket blev imødekommet (*Flyveposten* 1848, 27. september, sp. [12]; *Kjøbenhavnsposten* 1848, 29. september, s. [909]).

Selvom Nyboder udgjorde et særtilfælde i forhold til sin erhvervsmæssige sammensætning, var det ikke desto mindre her Grundtvig endte med at søge valg til Den Grundlovgivende Rigsforsamling. At han ville stille op til den kommende Rigsdag, havde han besluttet allerede i august, men i hvilken valgkreds stod åbent til langt ind i september. Oprindeligt havde han foretrukket Præstø, men ønskede ikke at komme på tværs af professor H.N. Clausen, der stillede op samme sted. Da også flere andre muligheder, blandt andet i Møgeltønder i Slesvig, faldt igennem, indvilgede han til sidst – og angiveligt på opfordring fra kredsens vælgerne – i at stille op i Nyboder (Bjørn 2007, s. 56-61).

Prøvevalget den 29. september blev skildret i en række aviser umiddelbart efter, det var løbet af stablen, f.eks. i *Fædrelandet* samme aften:

“I Formiddags har 11te District (Nyboder) afholdt Prøvevalg. Pastor *Grundtvig* erholdt 289 og Capitainlieutenant *Tuxen* 81 Stemmer. De øvrige Candidater, der havde meldt sig, Jernstøber *Lunde*, Krigsassessor *Juel* og Justitsraad *Reiersen*, trak sig tilbage. Af Districtets 793 Vælgere havde 467 givet Møde, og af disse afgav 96 ingen Stemme” (*Fædrelandet* 1848, 29. september, sp. 1991; se desuden: *Flyveposten* 1848, 30. september, sp. [7]; *Tillæg til den Berlingske politiske og Avertissements-Tidende* 1848, 30. september, sp. [1]; *Kjøbenhavnsposten* 1848, 29. september, sp. [909]).

Resultatet af prøvevalget faldt altså med overvældende flertal ud til Grundtvigs fordel. Til gengæld havde kun lige under halvdelen af kredsens vælgere afgivet en stemme.

Ud over selve afstemningen bød mødet også på taler og diskussion mellem de opstillede kandidater. Ifølge *Fædrelandet* kom der dog ikke meget frem om kandidaternes konkrete holdninger. For eksempel havde Grundtvig “ikke udtalt sig om et eneste af de Principspørgsmaal, der skulle finde deres Afgjørelse ved Rigsforsamlingen”. Derimod havde hans tale blot indeholdt “en Paaberaabelse af hans tidligere Liv som et Bevis på hans Kjærlighed til Friheden, og den Erklæring, at, hvorvel han ikke vilde udtale sig med det almindelige Udtryk: ‘et constitutionelt Monarchi med demokratisk Grundlag’, vilde han dog en fri og folkelig Forfatning” (*Fædrelandet* 1848, 4. oktober, sp. 2025). Hvad der præcist skulle forstås ved en “fri og folkelig Forfatning”, lå ifølge *Fædrelandet* hen i det uvisse.

2 Grundtvigs taksigelse til vælgerne i Nyboder

Kort efter prøvevalget udsendte Grundtvig et flyveblad med en taksigelse til sine vælgere og en indtrængende opfordring til også på den afgørende valgdag at møde op og stemme. De nærmere omstændigheder omkring flyvebladets omdeling kendes ikke, men da det er dateret til 30. september, er det sandsynligvis udkommet en dag

eller to efter selve prøvevalgdagen. Af indholdet kan man slutte, at formålet med flyvebladet givetvis har været at overbevise og mobilisere Nyboder-vælgerne for Grundtvigs kandidatur.

Indholdet af flyvebladet bærer desuden tydeligt præg af Grundtvigs generelle tilgang til valget. Grundtvig mente ikke, at valgkampen skulle føres på baggrund af konkrete programerklæringer og løfter om udformningen af den nye grundlov, men udelukkende ud fra, hvem der kunne siges at være ægte og gode danske mænd, altså ud fra rent personlige kvaliteter. Grundtvigs valgagitation byggede på en relativt abstrakt bekendelse til danskheden og alt dansk og en klar afstandtagen fra alt tysk (Grundtvig 1848a).

Det samme ses i flyvebladet, hvor Grundtvig lovede at repræsentere Danskheden i Den Grundlovgivende Rigsforsamling. Han var tydeligvis ikke i tvivl om, at hans gode resultat ved prøvevalget skyldtes, at han var “en ærlig, oplyst og uforfærdet *Dannemand*, der paa *Rigsdagen* baade kan og vil tale *Deres* [dvs. de Danske Sømænds] og hele *Danmarks* Sag, paa *Dansk*, reent ud af Posen” (s. [1-2]). Bemærkelsesværdigt nok synes Grundtvig her at fremstille sig selv som repræsentant for både hele Danmark og for Nyboders søfolk som specifik gruppe. At han så sig som en repræsentant for marinens mænd, betyder imidlertid ikke, at han tænkte på sig selv som deres interesserepræsentant i snæver forstand. Derimod fremstillede Grundtvig i flere taler de danske søfolk som særlige eksponenter for danskheden – blandt andet i en tale for Nyboder-vælgerne aftenen inden prøvevalget og senere igen den 3. oktober i Danske Samfund (Grundtvig 1848b; *Adresseavisen* 1848, 28. september, sp. [3]; Grundtvig 1848c). Ifølge Grundtvig var danskerne “af Art allesammen hvad *Tydskerne*, de store Landkrabber, kalder *Søhunde*, men hvad vi [...] kalder *Søfolk*” (Grundtvig 1848c, s. 482). At repræsentere søens folk, var altså det samme som at repræsentere Danmark og danskheden i sin helhed.

Det er næppe heller tilfældigt, at Grundtvig valgte at citere den af ham bearbejdede sang “Danmark! deiligst Vang og Vænge” som afsluttende linje i flyvebladet. Ud over at selve den valgte verselinje (“lukt med Bølgen blaa!”) refererer til det i Danmark omsluttende hav, udgjorde visen omkring det 19. århundredes midte en dansk national- og kampsang (Pedersen 2015; Grundtvigs bearbejdelse af sangen (1817) er udgivet i Grundtvigs Værker og kan findes [her](#)).

3 Efterspillet mellem Grundtvig og Jernstøber Lunde

At Grundtvig udviste modvillighed mod at blive konkret på forfatningsspørgsmålet, gav ved selve prøvevalget anledning til misforståelse. Som nævnt havde Grundtvig ved mødet den 29. september udtalt sig imod “et constitutionelt Monarchi med demokratisk Grundlag” og for “en fri og folkelig Forfatning”. I den efterfølgende debat syntes Grundtvigs hovedanke mod det første udtryk dog primært at være, at “alle Ordene med Undtagelse af ‘et’ og ‘med’ var udanske og Udtrykket ‘Constitution’ desuden betydningsløst” (*Fædrelandet* 1848, 4. oktober, sp. 2025).

Denne udmelding fik Jernstøber P.F. Lunde til at nedlægge sit kandidatur i forvisning

om, at han og Grundtvig i grunden var enige og blot anvendte forskellige betegnelser for samme ting. Øjensynligt fandt Grundtvig ikke anledning til hverken at be- eller afkræfte Lunde i hans formodning, men forholdt sig tavs. Om han dermed stiltiende havde “samtykket i L[unde]s Erklæring og saaledes virkelig i det Væsenlige deler de Anskuelse, som L[unde] herom har udtalt i Hippodromen”, stod ifølge Fædrelandet hen i det uvisse (*Fædrelandet* 1848, 4. oktober, sp. 2026).

Lunde uddybede sin opfattelse af sagen i *Berlingske Tidende* den følgende mandag, hvor han også forsvarede sin beslutning om at træde tilbage. Således var det ikke, fordi han “frygtede at blive overstemt”, han havde trukket sig, men “fordi Pligt imod Sagen byder det, hvor to Candidater [dvs. Grundtvig og Lunde selv], ved at arbeide i samme Retning, true med at adsplitte Stemmerne til Fordeel for en Tredje, som i politisk Mening staaer anderledes” (*Tillæg til den Berlingske politiske og Avertissements-Tidende* 1848, 2. oktober, sp. [2]; se desuden *Adresseavisen* 1848, 2. oktober, sp. [5]).

Grundtvig reagerede prompte allerede samme aften. I aftenudgaven af *Berlingske Tidende* indrykkede han en svarartikel til Lunde, hvor han gjorde det klart, at han umuligt havde kunnet love at støtte samme sag som Lunde, da han ikke engang vidste, “hvilken Sag Hr. Lunde egentlig forfægter”. Han afviste dermed på det bestemteste at skulle have overtaget nogen “stor eller liden Forpligtelse” (*Berlingske Tidende* 1848, 2. oktober, sp. [2]). Det synes logisk, at Grundtvig, som var imod enhver partideling, ikke ønskede at blive slået i hartkorn med Lunde, der som formand for Håndværkerdannelsesforeningen og de såkaldte Hippodrommøder udgjorde en af de ledende kræfter i den radikal-demokratiske københavnske bevægelse.

4 Valget den 5. oktober

På trods af det gode resultat ved prøvevalget endte Grundtvig alligevel med at tabe den endelige afstemning den 5. oktober, hvor kaptajn Tuxen blev valgt til Nyboderkredsens repræsentant i Den Grundlovgivende Rigsforsamling. Afgørelsen fik et større efterspil, da Grundtvig efter at være blevet opfordret til at indsende en protest besluttede sig for at klage over uregelmæssigheder ved selve valgbehandlingen – en klage, der dog blev afvist (om valget d. 5. oktober se Thaning 1949, s. 43-50; klagen blev trykt i *Beretning om Forhandlingerne paa Rigsdagen* 1848-1849, sp. 11; den er derudover udgivet i Grundtvigs Værker og kan findes [her](#)).

Grundtvig lykkedes dog i sidste ende med at opnå valg til Rigsforsamlingen ved et suppleringsvalg i Præstø den 6. november, da kredsens oprindelige kandidat, væver Hans Hansen, måtte trække sig efter pres mod sin person (Bjørn 1990, s. 341-342).

5 Anvendt litteratur

- *Adresseavisen*, se *Kjøbenhavns kongelig alene privilegerede Adressecomptoirs Efterretninger*.
- *Beretning om Forhandlingerne paa Rigsdagen* (1848-1849). København.

- *Berlingske Tidende*, se *Den til Forsendelse med de Kongelige Breuposter privilegerede Berlingske politiske og Avertissements-Tidende*.
- Bjørn, Claus (1990) *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie: Fra reaktion til grundlov. 1800-1850*, bind 10, udg. Olaf Olsen. København.
- Bjørn, Claus (2007) *Grundtvig som politiker*, udg. Thorkild C. Lyby. København.
- *Den til Forsendelse med de Kongelige Breuposter privilegerede Berlingske politiske og Avertissements-Tidende* (1848), nr. 246, 2. oktober. København.
- *Flyveposten* (1848), nr. 225, 27. september. København.
- *Flyveposten* (1848), nr. 228, 30. september. København.
- *Fædrelandet* (1848), nr. 251, 29. september. København.
- *Fædrelandet* (1848), nr. 255, 4. oktober. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1817) "Thyre Dannebods Vise" i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 2. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1848a) "Til Danmarks Vælgere" i *Danskeren*, nr. 25, 6. september, bind 1, s. 385-398. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1848b) "Danskhed som Hovedsagen paa den Danske Rigsdag" i *Danskeren*, nr. 30, 11. oktober, bind 1, s. 474-480. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1848c) "Dansken i Vartou og Nyboder" i *Danskeren*, nr. 31, 18. oktober, bind 1, s. 481-490. København.
- *Kjøbenhavns kongelig alene privilegerede Adressecomptoirs Efterretninger* (1848), nr. 232, 28. september. København.
- *Kjøbenhavns kongelig alene privilegerede Adressecomptoirs Efterretninger* (1848), nr. 235, 2. oktober. København.
- *Kjøbenhavnsposten* (1848), nr. 228, 29. september. København.
- *Morgenposten* (1848), nr. 228, 28. september. København.
- Pedersen, Vibeke A. (2015) "Indledning til 'Thyre Dannebods Vise' og 'Efterklang [til Thyre Dannebods Vise]'" i *Grundtvigs Værker*, udg. af Center for Grundtvigforskning ved Aarhus Universitet (www.grundtvigsværker.dk).
- *Tillæg til den Berlingske politiske og Avertissements-Tidende* (1848), nr. 241, 27. september. København.

Tillæg til den Berlingske politiske og Avertissements-Tidende (1848), nr. 244, 30. september. København.

- *Tillæg til den Berlingske politiske og Avertissements-Tidende* (1848), nr. 245, 2. oktober. København.
- Thaning, Kaj (1949) "Grundtvig og Den Grundlovgivende Rigsforsamling", udg. Henning Høirup i *Grundtvig-Studier*, 1949, s. 35-73. København.